

רש"ר הירש על גאולת עם ישראל

הרב ד"ר אהרן אדלר

1. ויקרא פרק כו פסוק מב

וְזָכַרְתִּי אֶת בְּרִיתִי יַעֲקֹב וְאֶף אֶת בְּרִיתִי יִצְחָק וְאֶף אֶת בְּרִיתִי אַבְרָהָם אֲזָכֹר וְהָאָרֶץ אֲזָכֹר:

2. תרגום אונקלוס ויקרא פרק כו פסוק מב

ודכירנא ית קימי דעם יעקוב ואף ית קימי דעם יצחק ואף ית קימי דעם אברהם אנא דכיר וארעא אנא דכיר:

3. רש"ר הירש ויקרא פרק כו

(מב) וזכרתי את - בריתי וגו'. לא נאמר כאן "בריתי עם" או "בריתי את", אלא בריתי יעקוב, בריתי יצחק, בריתי אברהם. נראה ברור, שאין זו ברית עם יעקב וכו', אלא "יעקב", "יצחק", "אברהם" הם תמורות ל"בריתי": יש ברית ה' הקרויה "יעקב", יש הקרויה "יצחק", ויש הקרויה "אברהם".... עם תחילת הגלות נכנסו בני ברית אברהם לגורל "יעקב". אולם המחצית השנייה של פסוק מא מניחה, שנתקיימה האפשרות השנייה של ברירת העתיד: הם תפסו את הגלות על כל מרירותה - במשמעותה הטהורה כ"ריצוי עוונם"; נחה דעתם, שחוב עברם נתכפר ונמחק, והם ממלאים את תפקיד הגלות מדעת ומתוך נאמנות לחובה, וכך התעלו אל הניגוד הטהור של טעות עברם. ואז - "וזכרתי את - בריתי יעקוב": אהיה עמם בכל לילות הגלות הארוכים; אהפוך את חשכת ליל גלותם להתגלות מאירה של הנהגת ה', שהרי אף הם מאירים בליל העמים בהתמסרותם לייעוד האדם, והם מזהירים ככוכבים בשמחת הקרבה עצמית - בחייהם ובמותם. והנה עתה נתמלאה סאת סבלם; כי בדם ליבם חתמו על נאמנותם לתורה - בתוך הדפים של דברי ימי העמים. ואז - "ואף את - בריתי יצחק": לא לחינם סבלו ושתתו דם בין העמים; דוגמתם האירה את רוח העמים ועידנה את נימוסיהם, ועם השחר המפציע בשמי העמים עברה גם חצות ליל גלותם. הם מתחילים לנשום לרווחה ולפרוח על אדמה שהיתה עד כה אדמת נכר, וכדרך שסבלו את שנאת העמים בתקופת יעקב - כן יסבלו כיצחק את קנאתם (ראה בראשית כו, יד; טז ופי' שם פסוק טו). ועתה ילמדו את השיעור השני של הגלות, שאיננו קל כל עיקר לפי טבעם: כאשר אושרם הולך וגדל, ויחס העמים אליהם פוסח על הסעיפים של הומאניות וקנאה, עליהם לקיים כיצחק את סגולתם המיוחדת. תחת שמי העמים ההולכים ומאירים עליהם לנצל את כוחותיהם שנתעשרו ונשתחררו, כדי לקיים את תפקידם המיוחד בגלות ביתר שלמות ורב - צדדיות, ולא ישיתו ליבם לקנאת העמים שעודנה מבודדת אותם. ולכשיעמדו בניסיון השני של הגלות ויקיימו את התורה מתוך עושר, אז - "ואף את - בריתי אברהם אזכר": שמש אברהם תאיר להם בגלות. כאברהם יבנו מזבחות בין העמים לה' ולתורתו; כאברהם יקיימו את התורה, שהופקדה בידיהם לשם גאולת האנושות ויגשימו את כל מלוא טובה ואמיתה בקרב עמים רבים. לבסוף העמים יסבלו ויכבדו אותם - לא למרות היותם עם אלוהי אברהם, אלא מפני שהם עם אלוהי אברהם; מפני שהם יודעים ומקיימים את תורת ה' המביאה גאולה לאנושות. וכשם שיעקב הנאבק עם שרו של עשו נתברך מפיו בסוף מאבק הלילה, כן יתקיים הדבר בבניו: בני יעקב ויצחק - השנואים ואחר כך נסבלים ונתונים לקנאה - מתברכים בסוף מפי העמים כעם אלוהי אברהם: "נשיא אלהים אתה בתוכנו" (בראשית כג, ו)!

כך יתגברו על קנאת העמים, על חסדם ועל דוגמתם, ולא תזוח דעתם גם בעת אושרם. הם יעברו על כל המכשולים שנכשלו בהם בשבתם על אדמתם, ורק אז - והארץ אזכר: כשיהיו "אברהם", אקיים את הבטחת הארץ שניתנה לאברהם ואחזיר אותם אל הארץ, למען יקיימו את ייעודם כעם התורה על אדמת התורה. נמצאת אומר: ברית יעקב, ברית יצחק, ברית אברהם הם שלושת השלבים של מילוי תפקידם בגלות; כשיעברו את שלושת השלבים האלה - כבר נתכפר חטאם, ובאותה שעה כבר יהיו בשלים לשוב לעד אל ארץ עצמאותם.

4. מכתב רש"ר הירש לרב צבי הירש קלישר

"...ומעולם לא שמנו על שכמנו דרך הגאולה על ידי חיזוק ותיקון אדמת קדש, כי אם על ידי יחזוק ותיקון לבבנו ומעשינו לתושיה."